

Af Martin Severin Frandsen og John Andersen

Aktionsforskning og social læring i udsatte boligområder

– en modfortælling til parallelsamfundsdiskursen

Den 1. marts kom regeringens ghettoudspil som bebudet i statsministerens alvors-tunge nytårstale ved indgangen til 2018. Titlen var ”Et Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030” (Regeringen, 2018). Et af de i alt 22 punkter i planen, der vakte mest opmærksomhed, var forslaget om indførelse af dobbelte straffe i boligområder på den officielle ghettoliste rettet mod at nedbringe ’utryghedsskabende kriminalitet’.

Mange politiske kommentatorer har vurderet, at regeringen og dens spinindustri ser planen som den sidste chance for at vinde næste valg. Politisk og taktisk skal planen udfylde det tomrum, som er opstået, efter at regeringen har måttet opgive sine to største prestigeprojekter, nemlig dels den stort anlagte 2025-plan og en større skattereform, hvor Liberal Alliance måtte kravle ned fra det berømte træ. ’Ghetto-planen’ er således et forsøg på en feberredning af et regeringsprojekt, som er kørt fast i spændet fra Liberal Alliance til støttepartiet Dansk Folkeparti.

Til det formål er der så blevet konstrueret en parallelsamfundsdiskurs. Et af de (fagligt set) næsten absurde greb regeringen har brugt for at få konstrueret ’sandheden’ om en faretruende tilstand med ’sorte huller i landkortet’ og en ’truet danskhed’ var udgivelsen af Indenrigs- og Økonomiministeriets rapport ”Parallelsamfund i Danmark”.

I rapporten formuleres følgende definition:

”Et parallelsamfund er fysisk eller mentalt isoleret og følger egne normer og regler uden nogen nævneværdig kontakt til det danske samfund og uden ønske om at blive en del af det danske samfund” (Økonomi og Indenrigsministeriet, 2018, s. 1).

Derefter konstaterer rapporten meget nøgternt, at dette jo er meget svært at måle, men opstiller så alligevel otte registerbaserede indikatorer. Opfylder man to af de otte kriterier, defineres man som tilhørende et parallelsamfund.¹⁾ Samtidig nævner rapporten i et bilag, at der ikke findes forskning eller undersøgelser, der viser, at der er sammenfald mellem de pågældende indikatorer, og at man er imod samfundets gængse normer (jf. rapportens definition af parallelsamfund). Det hedder således i bilaget, at det er ”væsentligt at holde sig for øje, at definitionen af indikatorerne i analysen ikke er bundet op på en særskilt viden om sammenhængen mellem den enkelte indikator og risikoen for at indgå i et parallelsamfund. Der er tale om arbitrære definitioner...” (ibid., s. 36)

Disse forbehold forhindrede dog ikke ministeriet i pressemeddelelsen for rapporten i at konkludere, at ”mange familier med ikke-vestlig baggrund lever et liv uden tæt kontakt til det omgivende samfund”, at ”parallelsamfund er udbredt i blandt andet ghettoområder” og at ”ud af 180.000 familier med ikke-vestlig baggrund er der tegn på, at 28.000 familier kan siges at leve i et parallelsamfund” (Økonomi og Indenrigsministeriet, 2018b). Det er tankevækkende, at størstedelen af pressen de seneste uger har benyttet sig af parallelsamfundsbegrebet og ukritisk refereret til den helt arbitrære ministerielle parallelsamfundsoptælling på 28.000 familier.

Set fra den kritiske by- og socialforsknings side (Andersen, 2005; Frandsen, 2013) er det selvfølgelig frustrerende, at meget lidt af den viden, vi faktisk har om, hvad der gør en positiv forskel i forhold til bedre levevilkår og trivsel mv. ikke har været i spil – frustrerende, men måske ikke overraskende jf. Foucaults pointe om at magt og viden er tæt forbundet, og at diskurser kan skabe virkeligheder (Gaventa og Cornwall, 2008).

Tænk hvis udgangspunktet i stedet havde været: hvad kan vi som samfund lære af de bedste erfaringer, der er gjort i de udsatte byområder?

Denne artikel handler om aktionsforskning med ’unge på kanten’, forældre og professionelle i det boligsociale og pædagogiske felt og om positive erfaringer med at nedbringe utryghed og nedbryde negative sociale fordomme i udsatte boligområder. Artiklens overordnede budskab er, at aktionsforskning med lokalsamfundet som ramme i høj grad kan bidrage til sociale og demokratiske

læreprocesser på tværs af generationer, civilsamfund og offentlige institutioner. Artiklen kan læses som en modfortælling til den dominerende ’parallelsamfundsdiskurs’ og som et eksempel på hvilken type viden, der kunne være grundlag for udvikling af helt anderledes praksisfunderede, demokratiske og solidariske alternativer.

Artiklens første del argumenterer for, at der er et tæt slægtskab mellem aktionsforskning og planlægning. Planlægning og lokalsamfundsudvikling ses her som en mobiliserende, lærende og kollektiv menneskelig aktivitet rettet mod at håndtere fælles anliggender og skabe ’bedre fremtider’. Teoretisk kobles forståelsen af planlægning og aktionsforskning til John Deweys læringsteori som suppleres med George Herbert Meads socialpsykologi. Deweys læringsteori er i en dansk sammenhæng blevet anset for at være subjektcenteret og for at mangle en samfundsmæssig dimension (Illeris, 1998). Modsat denne opfattelse argumenterer vi for, at Dewey grundlæggende opfatter læring som social, og at Deweys og Meads teorier i høj grad er relevante for aktionsforskningen, som i en dansk sammenhæng ofte har forholdt sig kritisk til den pragmatiske tradition (Nielsen & Nielsen, 2007).

Artiklens anden del præsenterer en kondenseret fortælling om en eksemplarisk aktionsforskningscase fra Charlotteeager, der er et alment boligområde med ca. 1800 beboere i Hedehusene i Højetaastrup Kommune. Aktionsforskningen bidrog her til et lærings- og aktionsforløb, der tog udgangspunkt i et oplevet problem i form af utryghed og fik skabt et eksperimentelt læringsrum blandt lokalsamfundets aktører på tværs af sektorer og generationer.

Afslutningsvist diskuteres aktionsforskningens potentialer i forhold til at understøtte sociale læreprocesser i udsatte boligområder og udvikle kritiske alternativer til det aktuelle politiske fokus på straffende indgreb over for ’parallelsamfund’.

PLANLÆGNING OG AKTIONSFORSKNING SOM SOCIAL LÆRING

John Dewey er i Danmark mest kendt som uddannelsestænk, men hans teorier om læring og eksperimentel problemløsning har også givet inspiration til både den læringsorienterede planlægningsteori og til den pragmatiske aktionsforsk-

ning (Friedmann, 1987; Frandsen, 2017). Inden vi præsenterer forståelsen af planlægning og aktionsforskning som social læring redegøres først for Deweys læringsteori, som udbygges med George Herbert Meads socialpsykologi.

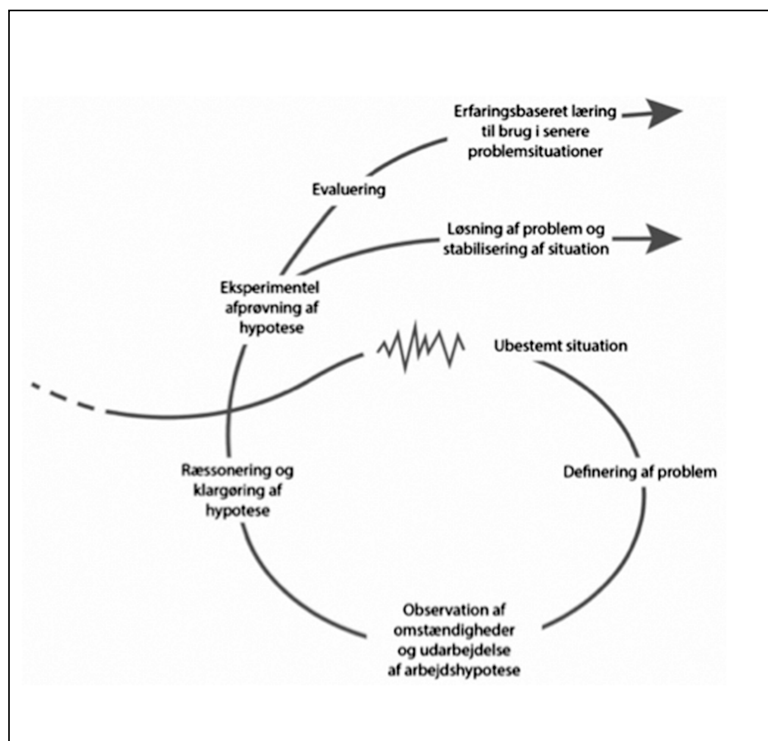
Social læring som opbygning af kollektiv problemløsningskapacitet

Nyere læsninger har betonet den samfundsmæssige dimension i Deweys tænkning (se f.eks. Rømer, 2007). Den sociale dimension i Deweys læringsteori bliver understreget, hvis man fortolker hans syn på læring med udgangspunkt i hans værk om *eksperimentel undersøgelse* (Dewey, 1986).

En eksperimentel undersøgelse er ifølge Dewey den praksis, hvor en konfliktfyldt situation ændres fra "at være ubestemt og usikker til at være bestemt og sikker på en måde, så situationens elementer udgør en 'forenet helhed', hvilket vil sige, at vi kan mestre den" (Brinkmann, 2006, s. 71). I den dagligdags strøm af aktiviteter sker samspillet med de naturlige og sociale omgivelser almindeligvis ureflekteret og vanemæssigt. Nogle gange støder vi imidlertid på forhindringer eller forstyrrelser, der gør at vores vanemæssige praksis bliver problematisk og utilstrækkelig, og der opstår det, Dewey forstår som *en ubestemt situation*.

"En række af forskellige betegnelser tjener til at karakterisere ubestemte situationer. De er forstyrrede, bekymrende, tvetydige, forvirrede, fulde af modstridende tendenser, obskure, osv." (Dewey, 1986, s. 109²).

Disse forskellige betegnelser henviser for Dewey ikke blot til mentale og psykologiske fænomener. Vi er i tvivl, fordi "situationen i sig selv er tvivlsom". Der er med andre ord tale om en situation, hvor 'tingene ikke hænger sammen', og hvor vi ikke kan fortsætte vores aktiviteter som hidtil (ibid., s. 109-110). De socialt udsatte boligområder kan siges at befinde sig i netop en sådan ubestemt situation, som

Figur 1: Den eksperimentelle undersøgelses mønster (frit efter Miettinen, 2000).

kræver et opgør med den hidtidige planlægning og boligpolitik og udvikling af nye måder at planlægge og udvikle lokalsamfund på.

Ubestemte situationer giver anledning til eksperimentelle undersøgelser, gennem hvilke vi forsøger at stabilisere situationen og genoprette ligevægten. I sådanne undersøgelser mener Dewey at kunne iagttage et fælles grundmønster med en række faser (se figur 1). I første fase søger vi at finde kilden til vanskeligheden og definere, hvad der er problemet. Defineringen af problemet skaber retningen for den videre undersøgelse, som består i nærmere at undersøge situationens omstændigheder og fastlægge de 'sagsforhold', der må tages højde for i en mulig løsning på problemet. I sammenhæng med den nærmere af-dækning af situationen udvikles arbejdshypoteser, som gennem refleksion udvikles til problemløsningsforslag. Endelig består den sidste fase i den idealtypiske undersøgelse i afprøvning af den foreslåede problemløsning i praksis gennem udførelse af et eksperiment (ibid., s. 105-122).

Målet med eksperimentelle undersøgelser er ikke kun, at de umiddelbare forhindringer ryddes af vejen, men også at man lærer at håndtere lignende situatio-

ner i fremtiden. Læring er således ifølge Dewey en proces, hvor vi i mødet med praktiske besværligheder udvikler eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder og opbygger et repertoire af problemløsningsredskaber, der sætter os i stand til at mestre mere komplicerede problemsituationer.

Når vi hævder, at Deweys teori om eksperimentel undersøgelse og læring skal ses som en teori om *sociale* læreprocesser, er det for det første fordi Dewey understreger, at vi i vores individuelle problemløsningsaktivitet betjener os af problemforståelser, idéer og undersøgelsesredskaber, der er udviklet kulturelt og historisk. For det andet er det fordi det sociale samarbejde og den sociale organisering af den eksperimentelle undersøgelsesproces for Dewey er helt afgørende for opbygningen af en kritisk og effektiv problemløsningskapacitet ikke mindst i forhold til mere komplekse sociale problemsituationer som f.eks. dem vi møder i socialt udsatte boligområder.

Med baggrund i ovenstående kan eksperimentel social læring defineres som *”en kontinuerlig udvikling af eksperimentelle undersøgelsesfærdigheder som forbedrer et menneskeligt fællesskabs evne til at håndtere problemsituationer på intelligent og effektiv vis gennem kommunikation og socialt samarbejde”* (Frandsen 2017).

Social læring som forandring af roller og sociale selv

Dewey og Mead var nære samarbejdspartnere, og begge anså refleksiv tænkning og problemløsning som socialt og sprogligt indlejrede. Mead bidrog til udviklingen af den fælles tænkning med en selvstændig teori om selvets dannelse gennem social og symbolsk interaktion (Aboulafia, 2016). Meads fokus var, hvordan bevidste sociale ’rekonstruktioner’ og forandringer af sociale forhold også indebærer en forandring af de involverede persons forhold til sig selv. Selvet er ifølge Mead grundlæggende *”en social struktur [som] bliver til som en del af den sociale erfaringsdannelse”* (Mead, 2005, s. 169). Selvet udvikles gennem de erfaringer individet får gennem først mere legende former for rollespil og senere mere forpligtende og varige former for rolle-tagning i organiserede sociale grupper og praksisfællesskaber. Roller skal for Mead forstås *”som konstellationer af adfærdformer, som er gensvar på andre menneskers adfærdsmønstre”* (Aboulafia, 2016).

”Et barn leger for eksempel med at være en læge gennem at få et andet barn til lege at være en patient. At lege at være en læge kræver imidlertid at være i stand til at foregribe hvad en patient kunne tænkes at sige og vice versa. Rollespil involverer at indtage andres attituder” (Aboulafia, 2016).

Selvet dannes på den måde gennem individets indoptagelse af de attituder og holdninger, det møder i de sociale fællesskaber, det indgår i. I takt med at individets erfaring vokser gennem deltagelse i gradvist bredere sociale sammenhænge udvikles et mere komplekst socialt selv gennem indoptagelse af de generelle sociale attituder og perspektiver, der hører det bredere sociale fællesskab til – det som Mead betegner ’den generaliserede anden’ (Mead, 2005, s. 168).

Organiserede grupper og fællesskaber, som kan danne grobund for en generaliseret anden, skal ses som en form for praksisfællesskaber, hvor de enkelte medlemmer er forbundet af et fælles mål, i forhold til hvilke de organiserer deres handlinger og varetager forskellige funktioner eller roller på samme måde som spillere på et baseballhold.

Sociale konflikter, fx omkring ældre beboeres opfattelse af unge som utryghedsskabende ’ballademagere’ i et boligområde som Charlotteager, kan have afsæt i forskellige ubalancer i den sociale integration, som vi med Meads terminologi kan forstå som ’brud på de sociale spilleregler’, utilfredshed med at andre ikke ’udfylder deres rolle’, mangel på anerkendelse af den rolle, man selv spiller, osv.

I kraft af vores bevidste sind er vi som enkeltpersoner og grupper ifølge Mead i stand til at forholde os refleksivt i sådanne situationer – vi er med andre ord, som vi skal se i artiklens empiriske case, i stand til at ændre sociale spilleregler og socialt definerede roller. I og med at vores selv er en afspejling af de sociale relationer, vi indgår i, og de samfundsmæssige strukturer, vi er en del af, vil sådanne forandringer for Mead også indebære en forandring af os selv.

”Sociale konflikter blandt enkeltmedlemmer af et givet, organiseret menneskeligt samfund – konflikter, der kun kan løses ved, at de pågældende individer foretager bevidste, intelligente rekonstruktioner og modifikationer af den

samfundsmæssige sammenhæng – fordrer, at de selv samme individer ligeledes og i samme omfang foretager parallelle rekonstruktioner og modifikationer af deres egne selvstrukturer og personligheder” (Mead, 2005, s. 331).

Med Meads socialpsykologi som supplement til Deweys læringsteori kan vi derfor se social læring som en proces, der både handler om opbygning af et menneskeligt fællesskabs kollektive problemløsningskapacitet og som en proces, hvor vi ændrer vores perspektiv på os selv og hinanden gennem at indgå i nye roller i relation til andre og til de sociale fællesskaber som helhed. Netop demokratisk opbygning af kollektiv problemløsningskapacitet er kernen i den kritiske planlægningsforståelse og aktionsforskning, hvilket kort skitseres i det følgende.

Planlægning og aktionsforskning

Fra og med især 1968-oprøret har den form for planlægning, der udelukkende baserede sig på økonomisk og teknisk ekspertviden gennemgået en legitimitetskrise (Nielsen & Nielsen, 2007).

Den kritiske planlægningstradition har med forskellig grad af succes kæmpet for at planlægningen i højere grad skal baseres på borgeres lokale og situerede viden og på en mangfoldighed af vidensformer, der rækker ud over de tekniske og økonomiske fagdiscipliner. Planlægningsforskeren John Friedmann (Friedmann, 1987) taler her om to partcipatoriske planlægningsparadigmer: *social learning* og *social mobilization*. Den vidensproduktion, der kendetegner disse traditioner, er således nært beslægtet med den form for partcipatorisk vidensproduktion, der kendetegner aktionsforskningen.

Social learning er kort fortalt bottom-up planlægning, hvor ambitionen er at planlæggere, lokalsamfundsarbejdere, borgere og andre interessenter samarbejder om løsning af fælles problemer og gennemløber gensidige læreprocesser. Gennem disse læreprocesser opbygges den kollektive problemløsningskapacitet samtidig med, at de involverede aktører lærer noget om sig selv og hinanden og udvikler nye roller. Den form for kollektiv vidensproduktion, der ligger til grund for den læringsorienterede planlægning har fælles træk med bl.a. den pragmatiske aktionsforskning, hvor forskningen understøtter praktisk-eksperi-

mentel og social problemløsning (Frandsen, 2017).

Social mobilization er planlægning baseret på politisk mobilisering i sociale bevægelser med potentialer til at skabe nye mere socialt retfærdige udviklingsspor i samfundet. Borgeren ses her som (potentielt) kollektivt myndiggjort aktør, der kan 'tage fremtiden tilbage'. Social mobiliseringsplanlægning har tætte bånd til Participatory Action Research traditionen (PAR), der lægger vægt på samarbejde med sociale bevægelser (Andersen & Bilfeldt, 2016).

Casen vi nu skal præsentere er et eksempel på et eksperimentelt og læringsorienteret planlægnings- og lokalsamfundsprojekt, som blev understøttet af et pragmatisk orienteret aktionsforskningsprojekt.

AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET I CHARLOTTEAGER

Det almene boligområde Charlotteager blev udbygget fra først i 1970'erne til slutningen af 1980'erne. Som andre almene boligbebyggelser fra denne periode fik området betegnelsen 'samspilsramt boligområde', og i 1995 indledtes det boligsociale arbejde. I 2007 blev en ny eksperimentel boligsocial helhedsplan "Det Bedste i Charlottekvarteret" lanceret. Målet var at revitalisere den boligsociale indsats gennem forsøg med designprocesser og nye kommunikationsformer. Der skulle arbejdes med mere åbne og eksperimentelle metoder og processer, der kunne mobilisere deltagernes fantasi, engagement og deltagelse.

En del af projektkonstruktionen var, at den boligsociale helhedsplans parter og miljøet omkring den nye planlægningsuddannelse Plan, By & Proces på RUC aftalte et samfinansieret phd-projekt. Projektet byggede i udgangspunktet på en politisk-urban aktionsforskningsmetodologi udviklet af Jan Lilliendahl Larsen (Larsen, 2007), samtidig med at det trak på inspiration fra den kritisk-utopisk aktionsforskning (Nielsen & Nielsen, 2007). Undervejs i projektet ændrede tilgangen sig og udgangspunktet blev den pragmatiske aktionsforskningstradition (Frandsen, 2017).

Den pragmatiske orienterede aktionsforskning forbindes i Skandinavien ofte med den såkaldte 'dialogtradition'. Dialogtraditionen er ifølge kritikere kendetegnet ved, at den bevæger sig væk

fra de åbne og transformative eksperimenter og læreprocesser i retning af en metode til facilitering af dialoger om 'pragmatisk' problemløsning i organisationer (Nielsen & Nielsen, 2007). Ser vi på den pragmatiske aktionsforskningens historiske oprindelse i det sociale settlement Hull-House tegner der sig imidlertid et helt andet billede. Inspireret af bl.a. Mead og Dewey arbejdede Jane Addams og andre socialarbejdere i Hull-House på at forbedre vilkårene i Chicagos fattige immigratorkvarterer, som led i et bredere socialt reformprogram, der sigtede mod grundlæggende forandringer af det amerikanske samfund (Frandsen, 2017).

På samme måde var målet med aktionsforskningsprojektet i Charlotteager at bidrage til praktisk-eksperimentel udvikling af en ny bottom-up og socialt mobiliserende tilgang til planlægning og udvikling af udsatte boligområder.

Pga. tidsfristen for ansøgning om tilskud til boligsociale helhedsplaner, havde der været begrænset tid til at inddrage lokale beboere og institutioner. Den første fase af aktionsforskningsforløbet blev derfor en opsøgende indsats i form af en 'turné' rundt i boligområdet, dernæst organisering af et *fremtidsværksted* samt bidrag til en lokal spørgeskemaundersøgelse (beboerundersøgelsen) om beboernes behov og ønsker.

Den anden fase i aktionsforskningsforløbet bestod af involvering i en række eksperimenter og delprojekter, bl.a. Tryghedsprojektet, der analyseres i det følgende. Efter tre et halvt år af helhedsplanens fem-årige løbetid indledtes den tredje fase, som bestod af tre historieværksteder (Limborg & Hvenegaard, 2010) – først to med tidligere og nuværende medarbejdere i helhedsplanen og dernæst et større værksted med deltagelse af en række af de mest aktive beboere og centrale samarbejdspartnere i eksperimentet. Alle tre historieværksteder dannede sammen med en række opfølgende interviews grundlaget for en tæt og detaljeret genfortælling af erfaringer og læreprocessen i helhedsplanens første fire år (Frandsen, 2017). Det følgende (inkl. citater) er et kondenseret uddrag herfra.

FRA 'BALLADEMAGERE' TIL PROBLEMLØSERE – TRYGHEDSPROJEKTET

Tryghedsprojektet var et af de delprojekter, som blev udviklet på baggrund af fremtidsværkstedet

og beboerundersøgelsen. Fremtidsværkstedet fandt sted i 2008 under overskriften "Charlottekvarteret om 10 år – hvordan skal kvarteret udvikle sig i samspil med Hedehusene?"

Værkstedets form byggede på principperne fra Fremtidsværkstedets-metoden (Jungk, 1984) suppleret med inspiration fra ABCD-tilgangen (Asset Based Community Development), dvs. ressourcerbaseret lokalsamfundsudvikling, som bygger på social mobilisering og social learning planlægningsparadigmerne (Kretzman & McKnight, 1993).

I forhold til den kendte form på Fremtidsværkstedet blev der justeret på de tre faser, idet den første fase, som normalt kaldes kritikfasen, blev omdøbt til bekymringsfasen. Denne ændring blev foretaget for at forebygge kritik internt mellem beboerne og en gentagelse af eksisterende konfliktmønstre i boligområdet. Ved at fokusere på bekymringer – 'troubles' som Dewey ville sige – frem for kritik skabtes en opfordringsstruktur, der inviterede til at dele bekymringer i stedet for at kritisere gensidigt. Derudover tilføjedes en fjerde fase med fokus på kortlægning af ressourcer og netværk, som kunne fremme virkeliggørelsen af drømmene.

Resultaterne af værkstedet blev afsat for en spørgeskemaundersøgelse, der gennemførtes i 2009 for at få et mere repræsentativt billede af beboernes bekymringer og ønsker. Et af de problemer, der blev afdækket, var, at en stor gruppe af især ældre beboere ikke følte sig trygge ved at færdes i boligområdet.

Tryghedsprojektet – første fase

På baggrund af undersøgelsen blev tryghed defineret som et særligt 'opmærksomhedspunkt', og i løbet af 2010 lykkedes det at skaffe midler til et projekt, der tog fat på denne problemstilling. I spidsen for projektet stod de to medarbejdere i helhedsplanen, designer Anders Hagedorn (AH) og kunstner og dramaturg Martin Rosenkreutz Madsen (MRM).

Tryghedsprojektet byggede videre på den form for kreativ problemløsningskapacitet, der blev udfoldet i det såkaldte skraldespandsprojekt året før, hvor en skoleklasse havde designet nye farverige skraldespande til boligområdet. I skraldespandsprojektet havde designprocessen form af en eksperimentel undersøgelsesproces, hvor skoleele-

verne først kortlagde boligområdet, identificerede problemer, udviklede idéer og problemløsningsforslag i form af prototyper og dernæst producerede de nye skraldespande i samarbejde med en lokal håndværker og en lokal produktionsskole.

Ligesom i det tidligere projekt blev Tryghedsprojektet forankret i et samarbejde med en 8. klasse på Charlotteskolen, samtidig med at det forgre- nede sig ud i lokalsamfundet. Et vigtigt greb, som blev genbrugt, var det 'overraskelsesmoment', der lå i at iscenesætte en gruppe, som ofte bliver udpeget som 'ballademagere', i rollen som problemløser. Hensigten var at påvirke de forskellige beboergruppers opfattelser og syn på sig selv og hinanden – deres attituder – gennem et næsten dramaturgisk greb, der kan sammenlignes med det, der inden for performancekunsten betegnes 'reversal of roles' (Fischer Lichte, 2008).

Første fase blev tilrettelagt som et fire ugers undervisningsforløb. I den første uge blev eleverne introduceret til temaet, og de fik til opgave at af-dække situationen gennem interviews med ældre beboere i boligområdet, som gennemførtes i anden uge af forløbet. Allerede i iscenesættelsen af interviewssituationen, hvor de unge interviewede de ældre om deres bekymringer og utryghed, blev der arbejdet med at påvirke de ældre beboeres opfattelse af de unge som 'ballademagere'.

AH: De [unge] laver nogle brætspil til at gå ud og interviewe de ældre med omkring tryghed og utryghed. Det vil sige, de unge går lige pludseligt ud og interviewer og spørger de ældre, "hvorfør er du utryg?" Allerede der går man jo ind og piller ved sådan en holdningsbearbejdning i den måde, de unge møder det etablerede, der peger fingre af de unge som årsagen til utryghed³⁾.

Figur 2: Særudgaven af Agerposten

I den tredje uge deltes klassen op i to grupper. Den ene gruppe fik til opgave at producere en film om tryghed, mens den anden blev sat i gang med at lave en særudgave af beboeravisen Agerposten. Hele klassen blev taget med på ekskursioner til Danmarks Radio og Dagbladet Information, og de blev undervist af journalister og filmfolk, som kom på besøg på Charlotteskolen. Som afrunding afholdtes en stor fernisering og filmpremiere. Receptionen på skolen var samtidig første trin i at brede processen og udforskning af problemet ud i lokalområdet.

Skolelederen: ... I fik jo lavet den film, og den blev jo vist for rigtig mange klasser... der fik man involveret mange flere end de børn, som var med i det ... det var noget man snakkede om i hele kvarteret, "der er jo ikke utrygt her", og så gik man ind og kiggede på tallene [fra beboerundersøgelsen], og så fik man måske afmystificeret nogle af tingene i hele området.⁴⁾

Figur 3: 'De aktive unge'. Foto: Den boligsociale helhedsplan

Tryghedsprojektet – anden fase

I den næste fase fra efteråret 2010, blev der taget hul på udbredelsen til boligområdet. I første omgang vist trygheds-filmen på det lokale beboer TV og særudgaven af Agerposten blev delt rundt i kvarteret. Herefter arrangeredes en workshop i boligafdelingerne, hvor repræsentanter for de unge deltog, og der blev udviklet idéer og problem-løsningsforslag.

De idéer, der opstod, blev taget videre til en samlet workshop for hele boligområdet, hvor både unge og ældre beboere, bekymrede forældre, klubmedarbejdere, gadeplansmedarbejdere og politiet deltog. For at sikre at de idéer, der blev udvalgt, havde opbakning blandt de unge, blev der til lejligheden sammensat et ungepanel bestående af elever fra to 8. klasser. To idéer, et lommepengeprojekt og et projekt rettet mod aktivering af kvarterets fædre, blev udvalgt som eksperimenter til realisering.

Tredje fase:

Lommepengeprojektet og kvarterets nye bus

Lommepengeprojektet er et koncept, som kendes fra andre boligsociale helhedsplaner som del af forskellige former for fritidsjobindsatser rettet mod at forbedre lokale unges muligheder på arbejdsmarkedet. I nogle lommepengeprojekter arbejder man desuden særligt med at ansætte udsatte unge, som kan være kilder til utryghed i boligområdet, for på den måde at styrke deres ansvarsfølelse i forhold til stedet og dets beboere.

I foråret 2011 kunne realiseringen af Lommepengeprojektet begynde. Som et ekstra element blev der arbejdet med at udvikle en ny identitet som led i indsatsen rettet mod at ændre synet på unge hos både dem selv og de ældre beboere (jf. Mead tidligere i artiklen). Samtidig var inddragelsen af de unge i design-

Figur 4: Den store reception. Foto: Den boligsociale helhedsplan.

processen et vigtigt element i at skabe ejerskab til projektet. Udover at designe projektets logo, som kom til at bære navnet "De aktive unge", var det også de unge selv, der valgte det arbejdstøj, de skulle bruge.

Lommepengeprojektet udvikledes i samarbejde med den lokale klub, 5'eren, og de to ejendoms-kontorer i området, der nu som arbejdsgivere for "de aktive unge" (tidligere ballademagere) også trådte ind i en ny rolle. Konkret bestod lommepengearbejdet af vedligeholdelsesopgaver i bolig-området, men på sigt var tanken, at de unge også skulle løse arbejdsopgaver uden for kvarteret og dermed også vise et andet og mere positivt billede af unge fra Charlotteager end lokalpressens typisk negative portrætter.

Ligesom lommepengeprojektet startede det andet projekt, *Fædrene på banen* op i 2011.

MHM: Vi har jo gennem hele helhedsplanen snakket om mobilitet, og det der med at komme ud af området. Vi tager jo kontakt til den gruppe af fædre, der egentlig er organiseret omkring søndagsfodbold ... og der er der også en stemning for, at man skal have en bus ... Så det, der er grundtanken, at fædre har mulighed for at tage nogle børn med ud på nogle oplevelser.⁵⁾

Det næste skridt blev at invitere områdets fædre til en workshop, der blev et stort tilløbsstykke og hvor det lykkedes at organisere en kerne af fædre til at stå for projektet. Efter køb af en minibus, startedes der ligesom i lommepengeprojektet med at udvikle en identitet og et logo. Ud over at skabe en visuel identitet til bussen blev design-processen brugt som et redskab til at skabe ejerskab hos de lokale børn og unge. I arbejdet med

logoet blev der arbejdet videre med lommepege-projektets logo, men i stedet for ”De aktive unge” ændredes logo-teksten til ”De aktive beboere”. Først på sommeren stod kvarterets nye bus klar, den indgik som et vigtigt element i en stor reception.

KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING

Med Charlotteager-casen har vi i kondenseret form illustreret, hvordan der gennem en serie af eksperimenter understøttet af aktionsforskning blev skabt en erfaringsbaseret læring og udviklet og afprøvet et nyt repertoire af undersøgelses- og problemløsningsredskaber (jf. figur 1), der udviklede de menneskelige ressourcer og skabte nye roller og relationer i lokalområdet. Komplekse aktionsforskningsforløb kan være sårbare og kræver en længere tidshorisont. Opbygning af ”social intelligent” problemløsningskapacitet kræver bl.a. tillidsopbygning mellem aktører, der oftest kun mødes omkring problemer. Det kræver mobilisering af engagerede aktører både i civilsamfundet, i boligselskaberne og i de pædagogiske miljøer, der tror på en bedre fremtid. Og det indebærer processer, hvor de involverede aktører både arbejder med sig selv og hinanden og afprøver og udvikler nye roller i samarbejdet (jf. Mead i teori afsnittet).

I casen bidrog aktionsforskningsprojektet med partcipatoriske faciliterings- og undersøgelsesredskaber, som bidrog til at skabe en fælles problemforståelse og et fælles vidensgrundlag (fremtidsværkstedet og beboerundersøgelsen) og senere til en fælles evaluering af erfaringerne (historieværkstederne).

Samtidig var der tale om en gensidig læreproces mellem aktionsforskningen og praksisfeltet, hvor praksisfeltet selv udviklede undersøgelses- og problemløsningsmetoder, som kunne inspirere aktionsforskningen – i casen igennem en form for ’community based participatory research’ (Minkler, 2008), hvor skoleeleverne som ’mini-aktionsforskere’ undersøgte og formidlede en kompleks problemstilling om oplevet utryghed og på den baggrund udviklede konkrete problemløsningsforslag og designs.

Unge ’utryghedsskabende ballademagere’ spiller en stor rolle i mainstreamdiskursen om ’ghetto problemet’ og bruges som afsæt for krav om nedsettelse af den kriminelle lavalder, indførelse af

dobbelt straf og andre straffende indgreb over for parallelsamfund. I den aktuelle ’ghettopolitiske’ kontekst er casen i Charlotteager og mange andre lignende praksiserfaringer fra de udsatte boligområder vigtige at få frem for at levere reel viden og slagkraftige modfortællinger om, hvordan f.eks. utryghed og fordomme i ’udsatte boligområder’ kan håndteres på en alternativ måde, og hvordan eksperimenter organiseret på tværs af beboere, boligorganisationer og lokale institutioner kan være løftestang for positiv social udvikling.

Martin Severin Frandsen er Ph.D., Adjunkt ved Center for Aktionsforskning og Demokratisk Samfundsudvikling, Institut for Mennesker og Teknologi (IMT), Roskilde Universitet.

John Andersen er professor, ph.d. ved Institut for Mennesker og Teknologi (IMT), Plan, By og Proces, Roskilde Universitet.

REFERENCER:

- Aboulafia, M. (2016). George Herbert Mead. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/mead/>, besøgt 5. december 2017.
- Andersen, J. 2005. ”Empowermentperspektivet – vejen frem en kritisk handlingsorienteret socialforskning?”. *Social kritik*, nr. 101, s. 60-76.
- Andersen, J og Bilfeldt, A. 2016. Partcipatorisk aktionsforskning: potentialer og udfordringer. I Bilfeldt, A.; I. Jensen; J. Andersen (red.). *Social eksklusion, læring og forandring*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, (Serie om lærings-, forandrings- og organisationsudviklingsprocesser; Nr. 7), s. 19-42.
- Aner, L. G. & B. Mazanti (2017). Indledning. I L. G. Aner & B. Mazanti (red.), *Socialt arbejde i udsatte boligområder*, s. 9-24. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. 2006. *John Dewey. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dewey, J. (1986) [1938]. *Logic: The Theory of Inquiry*. I Boydston, J. A. (ed.): *The Collected Works of John Dewey. The Later Works, 1925-1953, Volume 12.*, Carbondale: Southern Illinois University Press, s. 1-527.
- Fischer-Lichte, E. 2008. *The Transformative Power of Performance: A New Aesthetics*. Abingdon and New York: Routledge.
- Frandsen, M. S. 2013. Lokalsamfundsarbejdet under anklage: Et svar til aktuelle byteoretiske kritikere. *Social Kritik*, nr. 133, s. 85-96.
- Frandsen, M. S. 2017. *Samskabelse som læreproces – en fortælling og et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan*. Ph.d.-afhandling. Institut for Mennesker og Teknologi. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Frederiksen, N. Ø. & M. R. Larsen (2011). *Fritidsjobindsatser – inspiration til arbejdet med unge og fritidsjob*. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.
- Friedmann, J. 1987. *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action*. Princeton, New Jersey: Princeton Uni-

- iversity Press. af Indenrigs- og økonomiministeriets (11.2.2018) rapporten Parallelsamfund i Danmark.
- Gaventa, J., & Cornwall A. (2008). Power and knowledge. In P. Reason, & H. Bradbury, *The Sage handbook of action research: Participative inquiry and practice*, (2nd edition) (pp. 121-137). London: Sage Publications
- Illeris, K. (1998). Erfaringspædagogik og projektarbejde. I N. J. Bisgaard (red.), *Pædagogiske teorier*. Værløse: Billesø og Balzter, pp. 148-166.
- Indenrigs og Økonomiministeriet (2018a): *Parallelsamfund i Danmark*. København: Indenrigs- og økonomiministeriet.
- Indenrigs og Økonomiministeriet (2018b): Parallelsamfund er udbredt i ghettoområder, Pressemeldelse, 11-02-2018, <https://oim.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2018/feb/parallelsamfund-er-udbredt-i-ghettoomraader/>, besøgt 7. marts 2018.
- Kretzman, J. P. & J. L. McKnight (1993). *Building Communities from the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets*. Skokie, Ill.: ACTA Publications.
- Københavns Vestegns Politi (2017). Lokalstrategisk Analyse. Albertslund: Københavns Vestegns Politi.
- Larsen, J. L. (2007). *Politisk urbanitet – projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads. Phd-afhandling*. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Limborg, H. & H. Hvenegaard (2010). The chronicle workshop: The use of narratives to reveal the story of a work community and understand its culture. I L. Rasmussen (red.): *Facilitating change: using interactive methods in organizations, communities and networks*. Lyngby: Polyteknisk Forlag.
- Mead, G. H. 2005. *Sindet, selvet og samfundet*. København: Akademisk Forlag.
- Miettinen, R. (2000). The concept of experiential learning and John Dewey's theory of reflective thought and action. *International Journal of Lifelong Education*, 19 (1), 54-72.
- Minkler, M. (2008) Community-Based Participatory Research" In Coghlan, D & Brydon-Miller, Mary (eds) : *The SAGE Encyclopedia of Action Research*
- Nielsen, K. Aa., & Nielsen, B. S. 2007. Planlægning og selvforvaltning i et aktionsforskningsperspektiv. I *Planlægning i teori og praksis: et tværfagligt perspektiv*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, s. 63-81
- Regeringen (2018). *Et Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030*. København: Regeringen.
- Rømer, T. Aa. (2007). Læring og erfaring – en genlæsning af John Deweys uddannelsesfilosofi. I G. Green (red.), *Dewey i dag – en håndsrækning til læreruddannelsen*, (pp. 59-84). København: Forlaget Unge Pædagoger.

NOTER:

1. Indikatorerne dækker følgende parametre: bopæl i boligområder med mere end 25% beboere med ikke-vestlig baggrund, børn der ikke er i dagtilbud eller er i daginstitution eller grundskole hvor mindst 25 procent har ikke-vestlig baggrund samt kriminalitets-, arbejdsløsheds- og uddannelsesindikatorer for borgere med ikke-vestlig baggrund. Opfylder man to af de 8 kriterier, defineres man som tilhørende parallelsamfundet (Økonomi og Indenrigsministeriet, 2018a, s. 9). Det vil f.eks. sige, at en borger med ikke-vestlig baggrund, der har et barn på 2 år, som ikke går i vuggestue, og et barn på 5 år, som går i en børnehave med mange indvandrere, ifølge rapporten lever i et parallelsamfund.
2. Alle oversættelser fra engelsk er forfatterens.
3. Interview med Anders Hagedorn (AH) og Martin Rosenkreutz Madsen (MRM), november 2011.
4. Historieværksted marts 2011. Interview med Anders Hagedorn (AH) og Martin Rosenkreutz Madsen (MRM), november 2011.

FAKTA

En boligsocial helhedsplan er en 4-årig social indsats (op-rindeligt 5-årig), der skal vende en negativ udvikling i et givent boligområde. Arbejdet med helhedsplanen er "organisatorisk forankret i den lokale boligafdeling, men fungerer som en selvstændig enhed med egen leder og egne medarbejdere, der er placeret i boligområderne" (Aner & Mazanti, 2017, s. 21). Den første boligsociale helhedsplan i Charlotteeager løb fra 2007-2012. I 2012 blev indsatsen forlænget med en ny 4-årig helhedsplan og i 2016 indledtes den tredje og igangværende helhedsplan, der løber frem til 2020.

Siden opstarten på lommepegeprojekt "De aktive unge" i 2011 har næsten 200 børn været tilknyttet projektet. Aktuelt er ca. 50 unge i alderen 13-15 år tilmeldte. Gennemsnitligt 10 unge om året bliver via projektet kanaliseret over i fritidsjob i lokale butikker og virksomheder.*

Charlottekvarterets bus er fortsat i funktion og kører udelukkende med frivillige lokale beboere som chauffører. Bussen kører fast lokale ældre på indkøbstur to gange om ugen og bruges ellers af den boligsociale helhedsplan og lokale foreninger og institutioner til enkeltstående udflugter som f.eks. fisketure for fædre og sønner, kulturudflugter for ældre, idrætsbegivenheder og fodboldturneringer, workshops for skoleelever, weekendseminarer for afdelingsbestyrelser, mv.*

Utryghed er ikke længere et centralt tema i boligområdet*, og kriminalitetsniveauet har været faldende i perioden fra 2007 til 2016 (Københavns Vestegns Politi, 2017, s. 48).

*Kilde: *Den boligsociale helhedsplan i Charlottekvarteret, marts 2018*